

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΕΛΦΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ ΑΝΚΑΘΙΣΤΗΤΗΣ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΤΑΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΩΟΣ
ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
1955

Ε.Υ.Δ. της Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

7. — ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΤΩΧΟΛΕΟΝΤΟΣ

Τὸ κατωτέρω στιχούργημα¹ ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἠθικοδιδασκτικοῦ περιεχομένου στιχουργημάτων τῆς δημώδους παραγωγῆς, ἧτις ἀνεπιτύχθη ἐν Βυζαντίῳ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 13^{ου} μ.Χ. αἰῶνος, μὲ ἀντιπροσωπευτικώτερον ἔργον τὸν λαϊκώτατον καταστάντα Σπανέαν². Ἠθικὸν δίδαγμα τοῦ ποιήματος εἶναι, ὅτι ὁ ἀληθὴς σοφὸς καὶ τίμιος ἀνθρώπος, ὁ διατηρῶν πάντοτε τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ γαλήνην καὶ ἡρεμίαν, οὐδέποτε ἀπόλλυται ἐν τῷ βίῳ, ἐὰν δὲ λόγῳ ἀτυχημάτων ἢ ἄλλων ἀντιξοοτήτων τῆς ζωῆς, περιπέση τυχὸν εἰς δυστυχίαν καὶ στερηθῇ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ, διὰ τῆς συνέσεως καὶ τῆς ἰκανότητος κατορθῶναι καὶ πάλιν, τῇ βοήθειᾳ τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν ἀποκατάστασίν του.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου εἶναι ἀπλή³. Πλούσιός τις, Λέων καλούμενος, σοφὸς καὶ φρόνιμος γέρον, κατὰ τινα ἐπιδρομὴν κουρσάρων, ἀπεγυμνώθη ὀλοκλήρου τῆς περιουσίας του, ἐκ τοῦ γεγονότος δὲ τούτου ἀπεκλήθη Πτωχολέων. Ἴνα βοηθήσῃ

τὴν πολυμελῆ οἰκογένειάν του καὶ ἐξαγάγῃ αὐτὴν τῆς θλιβερᾶς καταστάσεως τῆς πενίας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει, συνεβούλευσε τοὺς υἱοὺς του νὰ τὸν πωλήσουν ἀντὶ μεγάλης τιμῆς εἰς τὴν ἀγοράν, ὡς σκλάβον, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἔλθῃ ἀρωγὸς εἰς τὰ περαιτέρω. Πράγματι ἀγοράζει αὐτὸν ἀνώτερος ἀξιωματοῦχος τῶν ἀνακτόρων, ὁ δὲ βασιλεὺς, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἐκπλήσσεται διὰ τὴν καταβληθεῖσαν ὑπέρογκον τιμὴν, ταχέως διαπιστώνει, ὅτι ὁ γέρον ἦτο ἀνώτερος οἰουδήποτε τιμήματος, καθότι καὶ ἐκ φύσεως εἶχε προικισθῆ μὲ πολλὰς ἀρετὰς καὶ ἐκ πείρας εἶχεν ἀποκτήσει ἐξαιρετικὴν σοφίαν καὶ ἰκανότητα, ὥστε νὰ διακρίνῃ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τῶν πολυτίμων λίθων, τῶν ζῶων καὶ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. Οὕτως, δοθείσης εὐκαιρίας, ὁ Πτωχολέων ἀποδεικνύει εὐτελοῦς ἀξίας τὸν λίθον, τὸν ὁποῖον ἀνατολίτης πραγματευτῆς ἐπώλει ὡς πολυτιμώτατον, ὡς καὶ ἐλαττωματικὸν ἵππον, τὸν ὁποῖον ἄλλος πραγματευτῆς ἐπώλει ἐξ ἴσου εἰς ὑπερβολικὴν τιμὴν, ὑποστηρίζων ἐκλεκτὴν τὴν καταγωγὴν του. Ὁ σοφὸς πρεσβύτερος ἀποτρέπει ἐπίσης τὸν βασιλέα ἀπὸ τοῦ νὰ νυμφευθῇ νέαν, τὴν ὁποίαν οὗτος μὲν ἐνόμιζεν ἀνωτέραν πάσης ὑπονοίας, ἀντιθέτως δ' ἐκεῖνος ἀποκαλύπτει καταγομένην ἀπὸ κοινὴν γυναῖκα, ἐκ φύσεως δὲ ῥέπουσαν καὶ αὐτὴν πρὸς τὸν ἐκλυτον βίον. Ὁ βασιλεὺς, κατάπληκτος πρὸ τῆς μαντικῆς ταύτης ἰκανότητος τοῦ γέροντος, ἐρωτᾷ τοῦτον καὶ περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ καταγωγῆς, ὁ δὲ Πτωχολέων τοῦ ἀποκαλύπτει ὅτι δὲν εἶναι γνήσιον τέκνον βασιλέως, ἀλλὰ νόθος υἱὸς ἀρτοποιοῦ τινος μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ βασίλισσα εἶχε συνάψει ἀθεμίτους σχέσεις, γεγονὸς δ' ἔπερ καὶ ἡ μήτηρ του ἠναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ, δικαιολογουμένη δι' ἀνικανότητα τοῦ συζύγου της. Ὁ βασιλεὺς παρακαλεῖ τὸν γέροντα νὰ μὴ κοινολογήσῃ τὸ μυστικόν, εἰς ἀντάλλαγμα δὲ προσφέρει εἰς αὐτὸν πολυπληθῆ καὶ χρήσιμα δῶρα. Τέλος ἀφίνει αὐτὸν ἐλεύθερον, ὅπως ἐπανέλθῃ πλησίον τῶν οἰκείων του καὶ ζῆσῃ εἰς τὸ μέλλον εὐτυχῆς, δοξολογῶν τὸν Θεὸν διὰ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ.

1. Κυριωτέρα βιβλιογραφία: Κ. Κ ρ ο υ μ β ἄ χ ε ρ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Γ. Σωτηριάδου, Ἀθήναι, 1900, τόμ. Γ', σελ. 46 - 49, M. G i d e l, Nouvelles études sur la littérature grecque moderne, Παρίσιοι 1878, σελ. 385 - 400, Ν. Π ο λ ῖ τ ο υ, Ἱστορία τοῦ Πτωχολέοντος, Παρθενῶν, 1872, σελ. 1125 - 1130, Ἡ λ. Β ο υ τ ι ε ρ ῖ δ η, Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, Ἀθήναι 1924, τόμ. Α', σελ. 162-164, Ἰ ω. Κ α λ ι τ σ ο υ ν ἄ κ η, Τὸ μεσαιωνικὸν στιχούργημα Βίος καὶ πολιτεία τινὸς δοκιμωτάτου καὶ σοφωτάτου γέροντος, Byzantinische Zeitschrift, 1951, σελ. 304 - 314, Γ. Θ. Ζ ῶ ρ α, Ἱστορία τοῦ Πτωχολέοντος, Κρητικά Χρονικά, 1953, σελ. 267 - 295.

2. Περὶ τῆς ἐν γένει ἠθικοδιδασκτικῆς ποιήσεως βλ. προχείρως Κ ρ ο υ μ β ἄ χ ε ρ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, ἐνθ' ἄν. σελ. 33 ἐπ.

3. Εὐρεῖαν ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔργου βλ. ἐν Ἰ ω. Κ α λ ι τ σ ο υ ν ἄ κ η, Τὸ μεσαιωνικὸν στιχούργημα Βίος καὶ πολιτεία τινὸς δοκιμωτάτου καὶ σοφωτάτου γέροντος, ἐνθ' ἄν.

Ὡς παρατηρεῖ ὁ Καλιτσουνάκης⁴, ἐῆ ἀπλότης τοῦ στιχουργήματος εἶναι κατάδηλος, καὶ προφανῆς ὁ σκοπὸς του, ἡ ὑπὲρ πᾶσαν δύναμιν, καὶ τὴν βασιλικὴν ἀκόμη, ἀνωτέρας τῆς σοφίας καὶ τῆς παιδείας. Ἡ ἐκλογή τῶν τεσσάρων ἀποδείξεων κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς τέσσαρας τέχνας τὰς ὁποίας εἶχεν, εἶναι ἐπιτυχῆς καὶ ἡ σειρά των κατὰ προῖουσαν σπουδαιότητα. Ἡ ἐκλογή δὲ τῶν παραδειγμάτων γενικωτέρας φύσεως: ἀνὰ ἓν παράδειγμα ἐκ τῆς ἀψύχου φύσεως, ἐκ τοῦ βασιλείου τῶν ζώων καὶ ἔπειτα ἐκ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ὀρίζεται τῆς μὲν εὐειδοῦς γυναικὸς (κόρης) τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, τοῦ δὲ ἀνδρὸς (καὶ ἰσχυροῦ βασιλέως) τὸ παρελθόν.

Τὸ στιχούργημα, γραμμένον εἰς γλῶσσαν μεικτὴν καὶ εἰς μέτρον τροχαϊκὸν ὀκτασύλλαβον ἀνομοιοκατάληκτον, παρεδόθη ὑπὸ διαφόρων τίτλων, ἥτοι «Περὶ τοῦ γέροντος τοῦ φρονίμου Μουτζοκουρεμένου», «Βίος καὶ πολιτεία τινὸς δοκιμωτάτου καὶ σοφωτάτου γέροντος», «Ὁ σοφὸς πρεσβύτης», «Ριμάδα εἰς κάποιον γέροντα», ἐπεκράτησεν ὁ μὲν τίτλος «Ἱστορία τοῦ Πτωχολέοντος», ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πλουσίου πρωταγωνιστοῦ καὶ κατόπιν ἀτυχήσαντος Πτωχολέοντος.

Τῆς «Ἱστορίας τοῦ Πτωχολέοντος», ὡς τῶν πλείστων ἔργων τῆς ἐποχῆς, ἀγνοοῦμεν τὸν συγγραφέα, τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς. Φαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς καταγόμενος ἐκ Θεσσαλονίκης — εἰς μίαν παραλλαγὴν τοῦ στιχουργήματος ὁ ποιητὴς ἐπικαλεῖται τὸν πολιοῦχον τῆς πόλεως ταύτης Ἅγιον Δημήτριον, — εἰσῆλθεν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ βραδύτερον ἔζησεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ ἔγραψε, κατὰ πᾶσαν

πιθανότητα, τὸ ἔργον του, περὶ τὸν ἰδ' αἰῶνα.

Ἰδιαιτέρως ἀπασχόλησε τοὺς μελετητὰς ἡ καταγωγὴ τοῦ στιχουργήματος. Ὁ Κρουμπάχερ φρονεῖ, ὅτι ἡ «Ἱστορία τοῦ Πτωχολέοντος» προῆλθεν ἀπὸ παλαιότερον ἀνατολικὸν — Ἴσως Ἰνδικὸν — πρότυπον, ἐξ οὗ κατάγονται διάφορα συγγενῆ ἔργα, ὡς τὸ δυτικὸν ἔπος Erakles, τὸ ρωσικὸν ἄσμα περὶ τοῦ Ἰβάν, καὶ τὸ τουρκικὸν διήγημα «Ὁ σοφὸς περιηγητὴς καὶ ὁ νόθος σουλτάνος». Τὸ τελευταῖον τοῦτο διήγημα ἀποδέχεται ὡς πρότυπον καὶ ὁ Πολίτης, ἐν μελέτῃ του δημοσιεύσει ἐν τῷ περιοδικῷ «Παρθενών»⁵. Τὸ θέμα ἀπετέλεσε προσφάτως ἀντικείμενον εὐρυτέρας ἐρεῦνης ὑπὸ τοῦ Γ. Μέγα⁶.

Τὸ ποίημα ἔχει ἐκδοθῆ μέχρι τοῦδε ἐκ τεσσάρων διαφόρων καὶ μεταξύ των ἰκανῶς ἀφισταμένων παραλλαγῶν, ἐξ ὧν ἡ ἀρχαιότερα, ἐκ 384 στίχων, καὶ ἐν τῷ ἑλληνικῷ κώδικι 390 τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων σωζομένη, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ E. Legrand τῷ 1872, μετ' εἰσαγωγῆς τοῦ E. Gidel καὶ σημειώσεων τοῦ ἰδίου Legrand καὶ τοῦ Wyndham⁷, ἡ δευτέρα, ἐξ 939 στίχων, εἰς τὰ μέσα τοῦ ἰστ' αἰῶνος ἀναγομένη καὶ ἐν τῷ Βιενναίῳ κώδικι 244 σωζομένη, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ W. Wagner τῷ 1878⁸, ἡ τρίτη, ἐκ 409 στίχων, εἰς τὸν ἰδ' αἰῶνα ἀναγομένη καὶ ἐν χειρογράφῳ τῆς Βυτίνης σωζομένη, ἐξεδόθη ἐπίσης ὑπὸ τοῦ E. Legrand τῷ 1874, μετ' ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστείλαντος αὐτὴν Ν. Πολίτου⁹, καὶ ἡ τετάρτη, ἐκ 332 στίχων, εἰς τὸν ἰδ' αἰῶνα ἀναγομένη καὶ ἐν ἰδιοκτήτῳ χειρογράφῳ σωζομένη, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Γ. Ζώρα¹⁰.

Τῆς τελευταίας ταύτης ἐκδόσεως ἀνατύψεις εἶναι ἡ κατωτέρω δημοσιευομένη παραλλαγή:

ΡΙΜΑΔΑ ΕΙΣ ΚΑΠΟΙΟΝ ΓΕΡΟΝΤΑ

Κάπου εἰς τόπον ἦτον χώρα
καὶ ἔς τὴν χώρα ἦτον γέρος
φρόνιμος πολλὰ καὶ πλούσιος·

εἶχεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας
5 καὶ μὲ τοὺς γαμπροὺς ἀνιάμα.
Ἦλθε δύστηχος ὁ χρόνος

4. Ἰω. Καλιτσουνάκης, Τὸ μεσαιωνικὸν στιχούργημα Βίος καὶ πολιτεία τινὸς δοκιμωτάτου καὶ σοφωτάτου γέροντος, ἐνθ' ἄν., σελ. 307.

5. Διὰ πλείονας πληροφορίας βλ. Γ. Θ. Ζώρα, Ἱστορία τοῦ Πτωχολέοντος, ἐνθ' ἄν., σελ. 280 - 283.

6. G e o r g. M e g a s, Die Erzählung von Ptocholeon, Ἀνακοίνωσις εἰς τὸ I' διεθνὲς Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

7. Περὶ τοῦ γέροντος τοῦ φρονίμου Μουτζοκουρεμένου, ποίημα νῦν τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ ἐν Παρισίοις χειρογράφου ἐκδοθὲν ἐπιμελεῖα καὶ διορθώσει Αἰμυλίου Λεγρανδίου, Collection de monuments pour servir à l'étude de la langue néo-Hellénique, n. 19, Paris 1872.

8. W. W a g n e r, Carmina graeca medii aevi, Lipsiae 1878, σελ. XI-XII καὶ 277-303.

9. Em. Legrand, Recueil de chansons populaires grecques. Collection de monuments pour servir à l'étude de la langue néo-Hellénique, nouvelle serie, n. 1, Athènes 1871, σ. 257-285.

10. Γ. Θ. Ζώρα, Ἱστορία τοῦ Πτωχολέοντος, ἐνθ' ἄν.

κ' ἐκουρσεύτηκεν ἡ χώρα,
 ὅπου ἔτον ὁ γεροντάκις
 φτώχυναν καὶ τὰ παιδιὰ του
 10 καὶ ἐπένετον ὁ γέρον.
 Ἦτον δὲ καὶ λιθογνώστης
 καὶ ἐγνώριζε τὴν φύσιν
 τῶν ἀλόγων καὶ ἀνθρώπων,
 ἀπὸ ποίαν φυλὴν εἶναι
 15 καὶ ἀπὸ τί γενεὰν κρατειοῦνται.
 Τότε λέγει τὸν υἱὸν του,
 τὸν τρανύτερον ἀπ' ὄλους,
 κείνου τοῦ γραμματισμένου,
 τοῦ πολλὰ πεπαιδευμένου :
 20 « ὦ παιδιὰ μου, δέσετέ με
 καὶ ἀλοιδοφορέσετέ με
 ἐκ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας
 ὥσπερ δένουσι τοὺς σκλάβους·
 σύρτε καὶ πωλήσετέ με
 25 ἔς τὴν μεγάλην Βυζαντίδα,
 τὴν περίφημον ἀπ' ὄλες,
 τὴν τοῦ Κωνσταντίνου πόλιν,
 γιὰ νὰ ζήσετε, παιδιὰ μου,
 τοῦτον τὸν στενὸν τὸν χρόνον».
 30 Δένουσι τὸ γεροντάκι
 ἐκ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας,
 καὶ δεμένον ἐκ τραχήλου
 πάγουσι νὰ τὸν πωλήσουν
 ἔς τὴν μεγάλην Βυζαντίδα,
 35 ὁπῶχει τὴν βασιλείαν.
 Ἐβγαλάν τον εἰς τὸν φόρον
 καὶ πωλοῦν τον ἔς τὸ παζάρι.
 Πάν καὶ λέν τὸν βασιλέα
 οἱ παραστεκάμενοί του :
 40 « Βασιλέα, βασιλέα,
 τῆς μεγάλης Βυζαντίδος,
 γέρον ἤφεραν ἔς τὸν φόρον
 καὶ πωλοῦν τον ἔς τὸ παζάρι».
 Λέγει τους ὁ βασιλέας :
 45 « Πάραυτα ἐκεῖ τῆς ὥρας
 σύρτε, ρωτήσετέ τον,
 ξεύρει τίποτε τεχνίτζα ;»
 Καὶ πηγαίνουν καὶ ρωτοῦν τον
 καὶ καλὰ τὸν ἐξετάζουν :
 50 « Λέγε, λέγε, γεροντάκι,
 ξεύρεις τίποτε τεχνίτζα ;»
 Καὶ καλὰ τοὺς ἀποκρίθη
 ὁ καλὸς ὁ γεροντάκις :
 « Ξεύρω τέχνην, ἄρχοντά μου,
 55 ὅτι εἶμαι λιθογνώστης,
 καὶ γνωρίζω τί ἀξίζουν
 τὰ πολύτιμα λιθάρια,

καὶ γνωρίζω καὶ τὴν φύσιν
 τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀλόγων
 60 ἀπὸ τί γενεὰν εἶναι
 καὶ ἀπὸ τί φυλὴν κρατειοῦνται».
 Εἶπασιν τὸν βασιλέα
 τὴν ἀπόκρισιν τοῦ γέρον·
 κ' εἶπέ τους ὁ βασιλέας :
 65 « Σύρτε, ἀγοράσετέ τον».
 Τότε πάσι ἔς τὸν υἱὸν του
 νὰ ποιήσουν τὸ παζάρι.
 « Τί τὸν λές τὸν γεροντάκι
 νὰ τὸν πάρωμε, καλέ μου ;»
 70 Λέγει τους ὁ υἱὸς τοῦ γέρον,
 τοῦ φρονιμωτάτου κείνου :
 « Πέντε χιλιάδες γρόσια
 δότε, ἀγοράσετέ το».
 Κ' εἶπανε οἱ μεγαιστᾶνοι :
 75 « Σὰν πολλὰ ἔναι σου, καλέ μου,
 σὲ πολλὴ τιμὴ τὸν λέγεις·
 μόν' κατέβασέ τον λίγο».
 Ὁ δὲ γέρον πλαγιάζει
 καὶ κρυφὰ τοὺς συντυχαίνει :
 80 « Πλεὸν ἀξίζω, ἄρχοντά μου,
 μόνον δῶσ' τα, κ' ἔπαρέ με.
 Οὐδ' αὐτοὶ τί πωλοῦν ξεύρουν,
 οὐδὲ σὺ τί ἀγοράζεις».
 Τότ' ἐδώκασιν τὲς πέντε
 85 καὶ ἔπηραν τὸν γεροντάκι.
 Πάν' τον εἰς τὸν βασιλέα,
 κ' ἔδωκάν τον μιὰ καμάρα
 κ' ἔν' ἀφραῖτο παξιμάδι
 καὶ μίαν κούπα κρασάκι,
 90 νὰ περνᾷ τὴν ζωὴν του,
 καὶ νὰ ἔχη τὴν τιμὴν του.
 Κ' ἐπεράσαν δύο μῆνες,
 κ' ἦλθεν ἕνας μπεζεργιάνης·
 φαρὶν εἶχε νὰ πωλήσῃ
 95 καὶ νὰ τὸ ἐξοδιάσῃ.
 Ἐβγαλέ το εἰς τὸν φόρον,
 καὶ πωλεῖ το ἔς τὸ παζάρι.
 Πάν καὶ λέν τὸν βασιλέα
 οἱ παραστεκάμενοί του :
 100 « Βασιλέα, βασιλέα
 τῆς μεγάλης Βυζαντίδος,
 ἄλογο χαριτωμένον
 ἤφεραν εἰς τὸ παζάρι».
 Λέγει τους ὁ βασιλέας
 105 τοὺς παραστεκάμενούς του :
 « Σύρτε εἰς τὸν γεροντάκι
 ἔς τὸν ἀγοραστὸν μου σκλάβον
 νὰ ἰδῇ νὰ τὸ γνωρίσῃ

- ἀπὸ ποίαν φυλὴν εἶναι».
 110 Κ' ἔρχεται ὁ γεροντάκις
 κ' ἑσταμάτησε καὶ λέγει :
 «Χοντομέρι, χοντροκόρι,
 ἀργοκίνητο 'ς τὴ στραία,
 115 Ἡ φοράδα σὰν τὸ 'γέννα,
 ἐψόφισεν, ὡς λογιάζω
 τὸ ταλαίπωρον πουλάρι
 ὄρφανὸν ἔμεινε βλέπω.
 Βουβαλάρη τὸ ἐδῶκαν
 κ' ἔπινε βουβάλας γάλα·
 120 καὶ βουβάλας τάξιν ἔχει
 καὶ βουβάλας στραίαν κάμνει».
 Ἐξετάσασι τὸ πρᾶγμα,
 κ' ἦτον ἀληθῆς ὁ γέρον·
 κ' ἐτιμήθηκεν ὁ γέρον.
 125 Καὶ ἔδωκε τὸν ὁ ἀφέντης
 ἄλλο ἕνα παξιμάδι
 καὶ δύο κοῦπες κρασάκι
 καὶ ἀβγατίσθη ὁ λοφές του.
 Κ' ἐπεράσαν δύο μῆνες,
 130 κ' ἦλθεν ἄλλος μπεζεργιάνης
 ἀπὸ τίς μεγάλες Ἰνδιες.
 Κ' εἶχε λίθον νὰ πωλήσῃ
 πολυτίμητον διαμάντι
 κ' εἶχε σὲ χρυσὸ κουτάκι
 135 τὸ λιθάρι ἐβαλμένον.
 Κ' ἐτιμήθηκεν ὁ λίθος
 ὡς ἐξήντα χιλιάδες.
 Πὰν καὶ λὲν τὸν βασιλέα
 οἱ παραστεκάμενοί του :
 140 «Βασιλέα, βασιλέα
 τῆς μεγάλης Βυζαντίδος,
 λίθος ἦλθεν εἰς τὸν φόρον
 καὶ πουλειέται 'ς τὸ παζάρι».
 Κ' ἐθυμώθη ὁ βασιλέας
 145 πῶς δὲν πάσι εἰς τὸν γέρον.
 Καὶ ὀρίζει νὰ τὸν φέρουν
 τὸν πραγματευτὴν ἐν τάχει
 καὶ νὰ φέρῃ καὶ τὸν λίθον,
 νὰ ἰδοῦν νὰ τὸν τιμήσουν.
 150 Ἐρχεται λοιπὸν ὁ γέρος,
 ὁ καλὰ πεπαιδευμένος,
 καὶ τιμᾷ τὸν δύο καρύδια,
 ὅτι ἦτον ψεματένιος,
 κ' εἶχε ἕνα σκωληκάκι,
 155 ὅπου τὸ 'διδε τὴν λάμπιν.
 Καὶ τὸ ἤξευρεν ὁ γέρος
 ὅτι, σὰν ψοφήσ' ἐκεῖνο,
 μένει σκοτεινὸς ὁ λίθος.
 Κ' ἐθυμώθη ὁ μπεζεργιάνης
 160 κ' εἶπε πρὸς τὸν γεροντάκι :
- «Πῶς νὰ ξεύρωμεν ὡς λέγεις
 καὶ ἀληθινὸς ἂν εἶσαι ;»
 Τότε λέγει τοὺς ὁ γέρος,
 ὁ πολλὰ πεπαιδευμένος :
 165 «Φέρετέ μοι βάτου φύλλα
 καὶ ἀπὸ σπάρτον μίαν ρίζαν,
 νὰ καπνίσωμεν τὸν λίθον,
 νὰ ψοφήσῃ τὸ σκωλήκι,
 νὰ γνωρίσῃ 'τι ἀξίζει
 170 μόνον δυὸ κουφὰ καρύδια».
 Φέρουσί του βάτου φύλλα
 καὶ ἀπὸ σπάρτου μίαν ρίζαν
 καὶ καπνίζουσι τὸν λίθον·
 κ' ἐψοφίσθη τὸ σκωλήκι
 175 κ' ἐτυφλώθηκεν ὁ λίθος.
 Καὶ ἐτιμήθηκεν ὁ γέρος
 καὶ περίφημος ἀκούσθη.
 Κ' ἔδωκεν τὸν ὁ ἀφέντης
 ἄλλη μία κούπα κρασάκι,
 180 κ' ἕν' ἀφραῖτο παξιμάδι·
 κ' ἀβγατίσθη ὁ λοφές του.
 Κ' ἐπεράσαν δύο μῆνες
 ἀφοῦ σβήστηκεν ὁ λίθος,
 προξενοῦν εἰς τὸν ἀφέντη
 185 ἕνα εὐμορφὸν κορίτζι.
 Κράζει ὁ βασιλεὺς τὸν γέρο
 καὶ ἀνεβαίνει 'ς τὸ παλάτι·
 δίδει του κρασὶ καὶ πίνει
 παξιμάδι καὶ μπουκῶνει,
 190 νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν κόρην
 νὰ ἰδῇ νὰ τὴν γνωρίσῃ
 ἀπὸ ποίαν φυλὴν εἶναι
 καὶ ἀπὸ τί γενεὰν κρατειέται.
 Τότε πάγει ὁ γεροντάκις
 195 καὶ τὴν μάννα τῆς ἐλάλει :
 «Ἐβγα δά, κυρά, παρέξω
 κ' ἔστειλέ με ὁ βασιλέας
 νὰ ἰδῶ τὴν θυγατέρα,
 τὴν χιλιακριβὴν σου κόρην,
 200 νὰ ἰδῶ νὰ τὴν γνωρίσω
 ἀπὸ τί γενεὰ κρατειέται».
 Τότε βγαίνει τὸ κορίτζι,
 οἰκέται δμπρὸς 'ς τὸν γέρον.
 Λέγει τῆς ὁ γεροντάκις,
 205 ὁ καλὸς ἀποκρισάρις :
 «Σύρε πάνω, σύρε κάτω,
 σύρε κεῖθε κ' ἔλα δῶθε,
 νὰ ἰδῶ, νὰ σὲ γνωρίσω
 ἀπὸ τί γενεὰ κρατειέσαι».
 210 Πῆγε κεῖθε, κ' ἦλθε δῶθε,
 κ' ἑσταμάτησεν ὄμπρὸς του.
 Λέγει : Γέρο, πῶς μὲ εἶδες ;»

- Λέγει τῆς ὁ γεροντάκις :
 «Πολιτικῆς εἰς' ἐγγόνι
 215 καὶ πουτάνας θυγατέρα,
 καὶ ἐσὺ 'ς τὰ 'στερινά σου
 θέλεις κάμει καὶ πασιάρδι,
 γιὰ ντροπὴ τοῦ βασιλέως
 καὶ αἰσχύνῃ εἰς τὸ παλάτι».
 220 Καὶ γυρίζει καὶ παγαίνει
 τότε εἰς τὸν βασιλέα,
 ὁ περιφημὸς ὁ γέρος,
 ὁ πολλὰ ἐξακουσμένος.
 225 Καὶ ἀπὸ μακρὰ τὸν εἶδε
 καὶ σιμά του τὸν καθίζει :
 «Τ' εἶδες», λέγει, «γεροντάκι,
 εἰς ἐκεῖνο τὸ κορίτσι ;»
 Λέγει του ὁ γεροντάκις :
 «Εἶδά την, ὦ βασιλέα,
 230 κ' εἶν' πολιτικῆς ἐγγόνι
 καὶ πουτάνας θυγατέρα,
 καὶ αὐτὴ 'ς τὰ 'στερινά της
 θέλει κάμει καὶ πασιάρδι,
 ἐντροπὴ 'ς τὴν βασιλεία σου».
 235 Λέγει του ὁ βασιλέας :
 «Δεῖξέ με κ' ἐμένα, γέρον,
 ἀπὸ τί γενεὰ κρατειῶμαι».
 Λέγει του ὁ γεροντάκις :
 «Ὅμοσέ μου, βασιλέα,
 240 'ς φυλακὴν νὰ μὴ μὲ βάλῃς,
 θάνατον νὰ μὴ με δώσῃς
 καὶ νὰ μὴ μὲ βασανίσῃς,
 καὶ νὰ σὲ τ' ὁμολογήσω
 ἀπὸ τί γενεὰ κρατεῖσαι».
 245 Ὅμοσεν ὁ βασιλέας
 πὼς κακὸν νὰ μὴν τὸν κάμῃ
 κ' ἐσταμάτησεν ὁ γέρος,
 κ' εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα :
 250 «Καὶ μαγκίπου υἱὸς ὑπάρχεις,
 καὶ μαγκίπου τάξιν ἔχεις,
 καὶ τὴν βασιλείαν πῶχεις
 παρὰ φύσει τὴν ἐπῆρες·
 κ' εἶσαι φυσικὸς χωριάτης,
 255 ὡσὰν ἓνας ἰδιώτης».
 Λέγει τον ὁ βασιλέας
 καὶ γλυκὰ συνομιλεῖ τον :
 «Σώπα, σώπα, γέροντά μου,
 νὰ ὑπάγω νὰ ρωτήσω
 καὶ τὴν ἐδικὴν μου μάννα,
 260 τὴν εὐγενικὴν σουλιτάνα».
 «ὦ βασίλισσα μητέρα,
 τί 'ναι αὐτὰ ὁποῦ λέγει ὁ γέρος :
 καὶ μαγκίπου υἱὸς ὑπάρχω,
 καὶ μαγκίπου τάξιν ἔχω,
 265 κ' εἶμαι φυσικὸς χωριάτης
 ὡσὰν ἓνας ἰδιώτης».
 Κ' εἶπε τότε ἡ σουλιτάνα :
 «'Ακουσέ με, βασιλέα,
 τὴν μητέρα σου ἐμένα
 270 κακὸν δὲν ἔκαμα σένα.
 Βασιλεὺς γάρ, ὁ ἀνὴρ μου,
 ἀτεκνος ὑπῆρχε πάντα,
 κ' ἦλθε γέρον φουρνιάρης,
 ὁ χοντροὺς ὁ καρβουνιάρης,
 275 ὁ κατζίβελος χωριάτης,
 πῶκαμε πολλὰ γυφτούδια,
 καὶ ἀνταμώθηκε μ' ἐμένα,
 κ' ἔκαμα, νιέ μου, σένα.
 Κι ἂν δὲν τὸ 'στέργα, παιδί μου,
 280 ἤθελες φορνίζει πίττες,
 νὰ σὲ λείπη ἡ βασιλεία,
 κ' ἡ πολλὴ ἡ παρησία.
 Τὸ λοιπὸν, καθὼς σὲ εἶπεν
 ὁ εὐγενικὸς ὁ γέρος,
 285 καὶ μαγκίπου υἱὸς ὑπάρχεις,
 καὶ μαγκίπου τάξιν ἔχεις,
 καὶ τὴν βασιλείαν πῶχεις
 παρὰ φύσει τὴν ἐπῆρες,
 κ' εἶσαι φυσικὸς χωριάτης,
 290 ὡσὰν σ' εἶπε ὁ γεροντάκις».
 Παιρνεὶ 'πὰ 'ς τὸν γεροντάκι
 ὁ καλὸς ὁ βασιλέας
 καὶ τὸν χαιρετᾷ καὶ λέγει :
 295 «Γειά σου, τιμημένε γέρον,
 πού 'δες με κ' ἐγνώρισές με
 ἀπὸ τί γενεὰ κρατειῶμαι,
 καὶ ἐν τῷ ἅμα εἶπές με το
 καὶ ἀληθινὸν σὲ ἦρα».
 Λέγει τον ὁ γεροντάκις
 τὸν καλὸν τὸν βασιλέα :
 300 «Ὅταν σ' εἶδα, βασιλέα,
 ἀπὸ κούπα εἰς κανάτα
 καὶ ἀπὸ φοῦρνον παξιμάδι,
 ὡς τάχα διὰ τιμάρι,
 305 κ' ἔκαμες εὐεργεσίας
 εἰς ἀνταμοιβὴν σοφίας,
 καὶ δὲν μ' εἶδες κομμάτι
 ἢ χωρίον διὰ τιμάρι,
 μόν' κρᾶσι μὲ τὸ κουμάρι,
 310 κ' ἐν' ἀφράτο παξιμάδι,
 εἶδέ σε κ' ἐγνωρισά σε
 καὶ καλὰ κατάλαβά σε».
 Λέγει τον ὁ βασιλέας
 τὸν καλὸν τὸν γεροντάκι :
 315 «Νὰ σ' ἐδὰ χίλια φλωρία
 νὰ 'σαι κ' ἐλευθερωμένος,

καὶ νὰ μὴ τ' ὁμολογήσης
ἀπὸ τί γενεὰ κρατειῶμαι». *320*
Ὡ χαρὰ ἔς τὸ γεροντάκι,
ὅπου κέρδισε τοὺς φλώρους
κ' ἐδιάβη ἔς τὰ παιδιὰ του
καὶ ἔς τὰ σπίτια τὰ δικά του.
Κ' εἶδασίν τον κ' ἐχαρήκαν
ποὺ τοὺς ἤφερε τὴν προῖκα.

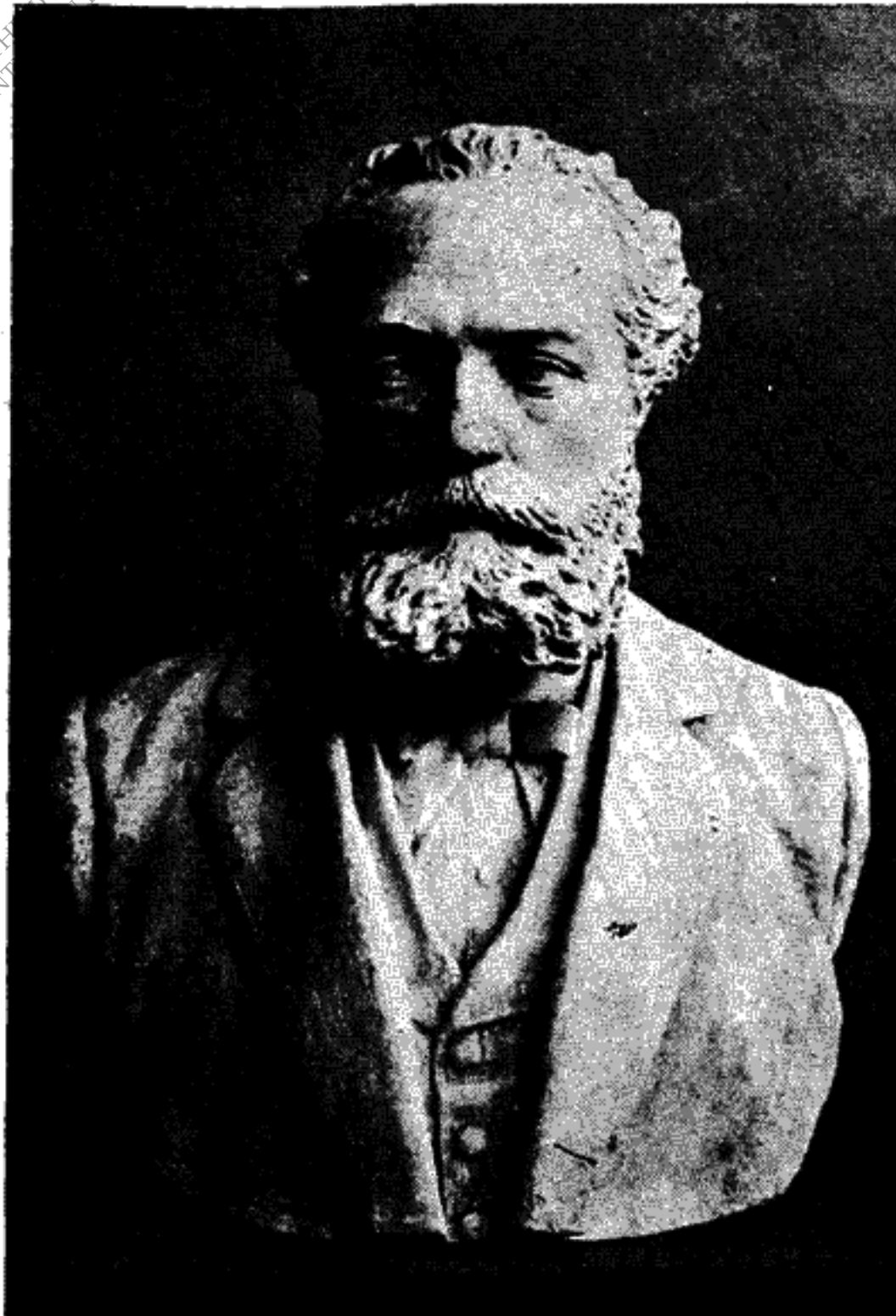
Αὐτὸ εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς «Ἱστορίας τοῦ Πτωχολέοντος», ἣτις ἀπετέλεσεν εἰς παρελθούσας ἐποχὰς προσφιλὲς ἀνάγνωσμα τοῦ λαοῦ μας καὶ σημαντικὸν μνημεῖον λόγου τῆς μεσαιωνικῆς γραμματείας μας. Ὡς δὲ παρατηρεῖ καὶ ὁ Πολίτης «ἐκ τῶν τοιούτων ἔργων οὐ μόνον πολυτίμους ἐνίστε πληροφορίας ἀρυόμεθα, ἀλλὰ καὶ

325 Καὶ τὸν Κύριον δοξάσαν,
ὅπου δίδει τὴν σοφίαν
καὶ τὴν ἀγαθὴν καρδίαν·
δίδει δὲ καὶ προμηθείας
εἰς τοὺς ἐπιτωχοὺς καὶ χήρας. *320*
Ἄμην, ἄρχοντες εἰπέτε
νῦν τε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰῶνων ἄμην, ἄμην.

πρὸς διαφώτισιν τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας τοῦ μέσου αἰῶνος καὶ τῆς ἐν γένει ἱστορίας τοῦ ἔθνους ἡμῶν πολλὰ ἐξάγομεν»¹¹.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΖΩΡΑΣ

11. Ν. Πολίτου, Ἱστορία τοῦ Πτωχολέοντος, ἐνθ. ἀν.

ΓΕΩΡΓ. ΜΠΟΝΑΝΟΥ

ΠΡΟΤΟΜΗ ΛΕΩΝ. ΔΡΟΣΗ

(Γύψ. — Συλλογὴ Ἀνωτ. Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν. — Φωτ. Σεράρ.)